

Dobbelt sansetab og demens

Af Trine Skov Uldall (2012) red. 2013

Ældre med dobbelt sansetab – hvem er de?

Når en høre- og synsnedsettelse optræder sammen, forstærker de hinanden og danner tilsammen en helt særlig funktionsnedsettelse, erhvervet døvblindhed. Den største gruppe af borgere med erhvervet døvblindhed i Danmark er ældre mennesker over 80 år. Hyppigst er årsagen til døvblindheden hos ældre en kombination af aldersrelateret høre- og synsnedsettelse.

En person, der ”kun” er synshæmmet, vil være afhængig af hørelsen for at kompensere og vice versa. Når begge sanser er ramt, opstår en situation, hvor selv en lettere hørenedssettelse og en lettere synsnedsettelse kan give alvorlige problemer i dagligdagen. Man kan sige, at de to sansenedsættelser tilsammen giver noget, der er større end summen af de enkelte dele – eller sagt på en anden måde: $1+1=3!$

Døvblindhed betyder altså ikke, at man er helt døv og helt blind. Man taler om døvblindhed, når den kombinerede høre- og synsnedsettelse giver alvorlige problemer i dagligdagen i forbindelse med information, kommunikation og mulighed for at færdes selvstændigt. For lang de fleste er det dobbelte sansetab progredierende, hvilket vil sige, at syn og/eller hørelse forværres med tiden. Ældre med erhvervet døvblindhed er i høj risiko for at opleve social isolation.

Definitionen på døvblindhed

Døvblindhed er en specifik funktionsnedsettelse. Døvblindhed er en kombineret syns- og hørenedssettelse. Den begrænser en persons aktiviteter og forhindrer fuld deltagelse i samfundet i et omfang, der kræver, at samfundet tilvejebringer særligt tilrettelagte servicetilbud, tilpasninger af omgivelserne og/eller tekniske hjælpemidler.

Det stiller store krav til kognition at leve med dobbelt sansetab

Alting bliver sværere og mere uoverskueligt, når man lever med kombineret høre- og synsnedsettelse. Selv helt almindelige dagligdags aktiviteter, såsom at købe ind, gå en tur, læse avisen, følge med i samtaler eller se, hvem der hilser på gaden, bliver svært. At kompensere for det dobbelte sansetab kræver, at man er god til at huske, hvor man har lagt ting, hvad man skal og hvornår, og hvordan man finder vej. Desuden kræver det, at man kan lægge en hensigtsmæssig strategi og lære nye strategier samt tilegne sig nye færdigheder, fx i forhold til brug af hjælpemidler. Der skal hele tiden løbende justeres og læres nyt i takt med, at syn og

hørelse forværres, i takt med ændringer i omgivelserne og afhængigt af, hvilken situation eller kontekst man befinder sig i. Man kan således godt være mere begrænset af funktionsnedsættelsen i nogle situationer end i andre, alt afhængigt af omgivelser og kontekst. Derfor koster det enorme mængder af energi og kræfter at klare nødvendige og ønskede aktiviteter i dagligdagen. Og muligheden for at være aktiv og selvstændig, og i øvrigt følge med i, hvad der foregår, både i ens nærmiljø og i samfundet generelt, begrænses.

Lige præcis de kognitive færdigheder, der svækkes ved demens er nødvendige for at kunne kompensere for funktionsnedsættelsen, når man har erhvervet døvblindhed.

Fælles karakteristika ved dobbelt sansetab og demens

Som en konsekvens af det dobbelte sansetab og den energi, som mennesker med erhvervet døvblindhed bruger for at se, høre og følge med, er det er helt almindeligt, at de blandt andet kan have svært ved at huske, skelne personer fra hinanden, orientere sig i tid, sted og rum, opfange, hvad der bliver sagt, eller holde sig opdateret i dagligdags informationer. Desuden kan konsekvensen også være, at de nedsætter deres aktivitetsniveau, trækker sig fra sociale sammenhænge og kan mistolke synsindtryk eller opleve hallucinationer. Også nedtrykthed og egentlig depression kan forekomme. Dette er alle karakteristika, der også kan opleves hos mennesker med demens.

Dobbelt sansetab og demens kan sløre hinanden

Det kan af ovennævnte årsager være vanskeligt at opdage tidlige tegn på demens hos ældre med kombineret høre- og synsnedsættelse, lige som den ældre fejlagtigt kan tolkes som værende dement uden, at der foreligger en diagnose. Den ældre selv eller

pårørende kan være urolig for om han/hun er ved at blive dement.

Omvendt skal man i lige så høj grad være opmærksom på udvikling af både høre-, syns- eller dobbelt sansetab hos mennesker, der er ramt af demens. Hvis man som dement udvikler et eller flere sansetab, vil de strategier, hjælpemidler og rutiner, man tidligere har støttet sig til i hverdagen, pludseligt ikke længere fungere. Dette kan mistolkes som en progression af demenstilstanden. Personen må i højere grad huske, fx hvor han har sine ting, og hvor lokaliteter er placeret i forhold til hinanden, når han ikke længere kan se dem. Samtidig må han begynde at udføre tillærte handlinger uden hjælp fra syn og hørelse – evt. ved i højere grad at skulle anvende berøringssansen i stedet for syn og hørelse.

Det er af afgørende betydning, at såvel kognitive problemer som sanseproblemer afdækkes hos henholdsvis ældre med sansetab eller en demenstilstand således, at der bliver sat ind med en relevant kompensation og støtte. Jo tidligere denne afdækning og identificering finder sted, desto bedre udgangspunkt er der for dette.

Udredning af demens hos mennesker med kombineret høre- og synsnedsættelse

Udover samtale om ændringer i funktionsniveau, blodprøvetagning og scanning indebærer en vigtig del af udredningen af demens testning af kognitive funktioner. Udredning af kognitive funktioner hos mennesker, der er med kombineret høre- og synsnedsættelse, kan være problematisk, idet gængse test såsom Minimal Mental State Examination (MMSE) og andre neuropsykologiske testbatterier indeholder opgaver, der kræver funktionelt syn og hørelse. Socialstyrelsen har sammen med døvblindekonsulentordningen ved CFD bidraget til et udviklingsprojekt om

udviklingen af et taktilt tilgængeligt neuropsykologisk testbatteri udarbejdet af neuropsykolog Peter Bruhn, hukommelsesklinikken, Glostrup Hospital. Testbatteriet kan fungere som supplement til eksisterende test og undersøgelser i demensudredningen hos netop ældre mennesker med dobbelt sansetab, som ikke er tegnsprogsbrugere.

Støttemuligheder for mennesker med erhvervet døvblindhed

Hvis man lever med et dobbelt sansetab, kan man have stor gavn af at få kontakt til en døvblindekonsulent. Døvblindekonsulentordningen er forankret hos CFD og er landsdækkende. Døvblindekonsulenterne rådgiver både borgere, pårørende og fagfolk om erhvervet døvblindhed og relevante støttemuligheder, som fx kontaktpersonordningen samt om særlige kompenserende tiltag i forhold til den enkeltes kombinerede sansetab. (www.cfd.dk/RAADGIVNING/Døvblindekonsulenter.aspx)

Har man høre- og/eller synsnedsettelse, eller er man i tvivl om det, er det vigtigt at blive udredt hos henholdsvis en øre- og øjenlæge, som, ligesom døvblindekonsulenten, kan hjælpe med at få kontakt til høre- og synsrådgivningen i kommunen eller regionen med henblik på udredning af behov for blandt andet høre- og synstekniske hjælpemidler, belysning med mere.

Foreningen Danske Døvblinde er en brugerforening, der arbejder for bedre forhold for mennesker med døvblindhed. Foreningen arrangerer endvidere kurser og klubaktiviteter for mennesker med erhvervet døvblindhed. (www.fddb.dk/)

Kontaktpersonordningen

Kontaktpersonordningen er beskrevet i § 98 i den danske Lov om Social Service, hvor der står:

Kommunalbestyrelsen skal i fornødent omfang tilbyde hjælp i form af en særlig kontaktperson til personer, som er døvblinde.

Hensigten med kontaktpersonordningen er at give voksne med erhvervet døvblindhed mulighed for at få en særlig form for hjælp. Den hjælp kan være med til at bryde mennesker med døvblindheds isolation og bidrage til, at de på trods af deres meget svære kommunikationshandicap og massive ledsagebehov kan leve så normalt som muligt.

Man har ret til kontaktpersonordning, såfremt man er fyldt 18 år, og såfremt man kan beteges som værende døvblind, jf. definitionen på døvblindhed. Der er ingen øvre aldersgrænse i forhold til at kunne få kontaktperson. Hvorvidt man er berettiget til og kan profitere af kontaktpersonordningen, vurderes som oftest i et samarbejde mellem døvblindkonsulenten, borgeren og kommunen.

Relevante links

På Socialstyrelsens hjemmeside www.socialstyrelsen.dk/handicap/erhvervet-dovblindhed kan du læse mere om erhvervet døvblindhed hos ældre.

Du kan hente information om forskellige muligheder for støtte, og du kan downloade eller bestille gratis publikationer og artikler om aldersrelateret erhvervet døvblindhed

| Du kan finde information om:

Synshandicap:

www.socialstyrelsen.dk/handicap/synshandicap

Hørehandicap:

www.socialstyrelsen.dk/handicap/horehandicap

Demens:

<http://www.socialstyrelsen.dk/aeldre/demens>

Forekomst af erhvervet døvblindhed hos ældre

På baggrund af en række internationale undersøgelser ved vi, at forekomsten af alvorlig kombineret høre- og synsnedsættelse ligger på 5 % hos ældre over 80 år og på 10 % hos ældre over 90 år. Risikoen for at få et kombineret høre- og synsnedsættelse stiger altså kraftigt med alderen. Det svarer til, at der i Danmark lever over 10.000 ældre med en kombineret høre- og synsnedsættelse, som giver dem alvorlige problemer i dagligdagen.

